

Anar Ərtoğrul Burcaliyev
Teatrşünas-tənqidçi

Bu gün çox az rast gəldiyimiz ancaq daha dolğun və konkret fikir formalaşdırmağa qadir olan Poetik esse ədəbiyyatın bir növü, həm estetik, həm də düşüncənin ifadə olunduğu bir yazı forması olaraq hər zaman maraqla oxunur. Əslində bu esse növü, daha çox şəxsi düşüncələr, duyğular və təəssüratların ifadə edildiyi, bəzən bədii üslubla yazılmış məqalələr toplusuna da aid edilir. Poetik esse yazan şəxs, adətən, mətnin strukturu və ifadə forması üzərində xüsusi bir diqqət yetirməklə dilin zənginliyindən eləcə də təsvirlərin qüvvəsindən daha ustalıqla istifadə etməyə müvəffəq ola bilər. Elə bu gün söhbət acacağım gənc yazar Vəqif Əmiraslanın qələmə aldığı Molla Pənah Vəqifə ünvanlanan "Cənnətin sahiblərinə" poetik essəsində olduğu kimi.

Poetik essenin xüsusiyyətləri haqqında danışarkən duyğusal və estetik ifadə vasitələrinin zənginliyi əsas şərt olaraq təqdim edilməklə müəllifin fikir aydınlığının daha çox duyğu və estetik təəssüratları çatdırmağa əslində isə onu daha duyğusal formada təqdim etməyə istiqamətləndirmiş olur. Məhz haqqında danışacağım poetik essenin müəllifi isə təqdimatında bu kimi amilləri əsas şərt olaraq ifadə etməyi bacarır

O, yazır: "Salam olsun, qəlbləri fəth edən şəirə,

Müdrək, dahi, ulu Molla Pənah Vəqifə!

Ey səkkiz hecalı misraları seven şairim,

Ey səkkiz onillik ömür sürən şairim!

Sənə ünvanlanan məktubda şeirə dönür, Nəsrli cümlələr dildən nəzmlə tökülür.

Şair düzdür ki, Cənnətin səkkiz qapısı vardır?

Bəlkə ona görə Şuşa ölkəmizin cənnəti sayılır."

Qeyd etmək lazımdır ki,

bu esse türündə yazıçı oxucusunu yalnız məlumatlandırmağa deyil, həm də onunla daha maraqlı formada dil və üslub baxımından dolğun bir şəkildə emosional bağ qurmağa çalışır. Qeyd etmək lazımdır ki, şəxsi düşüncələr çox zaman poetik essədə müəllifin şəxsi təcrübə və dünyagörüşünə əsaslanır. Yazar burada öz dünyasını, fikirlərini və hisslərini təqdim etməyə çalışır. Məhz bu ba-

əsaslanır. Bu kimi amillər poetik essədə müəllif təxəyyül və düşüncəsinin maraqlı ştrixləri ilə oxucusuna böyük ustalıqla təqdim edilə bilər.

Bələ ki; "Sanki bu şəhərin bir sehri, dərin bir mənası var,

Şuşamızın səkkiz rəqəmi ilə bir əlaqəsi var.

Bundan söz açacağıam sənə bu məktubda,

Oxu, cənnətin sahibi

da maraqla oxunur. Bu kimi oxucunu dinlətmə gücü həm də yazının daha incə və zərif olmasına böyük həssaslıqla yanaşılması səbəb ola bilər.

Səkkiz rəqəmi çox mədəniyyətlərdə rəmzi mənalar daşıyır. Sonsuzluq işarəsi (?) - səkkiz rəqəminin çevrilmiş formada sonsuzluq mənasını özündə ehtiva edir. Bu mənada, Şuşanın əbədi mədəniyyət mərkəzi, ölməz şəhər obrazı ilə səsleşir. Həmçinin tə-

Seyidin, Xanın, Bülbülün səsinə, Möminindən, ədibindən, memarından, şairindən, Muğamından, aşığın-dan, atlarının yaraşığın-dan."

Poetik essədə xüsusi olaraq diqqəti çəkən əsas məqamlardan biri isə məhz Şuşamızda doğulub boya-

Səkkiz simvolları Poetik esse nümunəsi

krarlanma və güc səkkiz rəqəmi vasitəsilə güc, sabitlik və davamlılıq anlamını daşıyır. Bu mənada "Şuşa və səkkiz" əlaqəsi - Şuşanın tarixdə və gələcəkdə daimi yaşayacağı, sarsılmaz qala olacağı mesajını da verir. Bütün bu sadalananlar isə "Cənnətin sahiblərinə" poetik essəsində daha dolğun formada ifadə vasitəsinə çevrilməklə oxucusuna maraqla təqdim edilə bilər.

Bədii elementlər poetik esse müəllifinin yazı üslubunda daha çox musiqi kimi ritm, ahəng və təsvirlərin gücü olaraq dolğun bir formada önəm daşıyır. Xüsusi olaraq yazı həm təsvir etməli, həm də oxucunun ruhuna daha çox təsir etməyi bacarmalıdır. Bu baxımdan müəllifin yazı üslubunda bu kimi amillərə diqqət yetirməklə daha maraqla oxunmasına şərait yaratmışdır. Onun fəlsəfi aspektlərində bəzən poetik ifadə formaları həm də fəlsəfi düşüncənin bir parçasının dərinliklərini daşıya bilər. Bununla da yazar, həyatın mənası, mövcudluq, sevgi, zaman və s. kimi geniş mövzulara toxunaraq, oxucuya yeni bir baxış açısı təqdim etməyə müvəffəq olur.

Bu məqamda müəllif yazır:

"Sən ki, Şuşanın səkkiz böyük nəslindən biri, Sən ki, Şuşanın ildid sərkerdəsi, böyük ədibi, Danişım sənə xan qızı Nətavan şeirlərindən, Üzeyir Hacıbəylinin müqəddəs bəstələrindən. Danişım, Əbdürrəhim və Firudin bəylərin qırılmaz qələmlərindən,

başla çatan mədəniyyət tariximizin şəxsiyyətlərinin şəcərə tarixçəsinin sayında da maraqlı uyğunluqların məhz yenə də səkkiz rəqəmi ilə bağlılığıdır. Müəllif poetik essəsində bu kimi faktlara xüsusi həssaslıqla yanaşmaqla özünün maraqlı söz bütəsinə dilə gətirə bilər.

Həmçinin qeyd etmək lazımdır ki, müəllif Vəqif Əmiraslan xüsusi olaraq natura haqqında düşüncələri böyük ustalıqla təqdim etməklə təbiətin gözəlliyindən ilham alaraq, onu bir metafora kimi istifadə etməklə diqqət mərkəzində saxlaya bilər. Burada həmçinin insanın daxili aləmi öz daxili dünyasına, psixologiyasına, duyğularına da iri dərin bir təhlil də maraqlı detallarla təqdim edilir. Xatirələr və vaxt eləcə də keçmişə dair xatirələr, zaman sürəti və ya onun dəyişməsi kimi mövzular da müəllif qələminin incə ştrixlərində daha dolğun şəkildə oxunur.

O, yazır: "Cənnətin-dən qovulan mələklər kimi, Yarından ayrılan ürkələr kimi,

Qoparmışdılar Şuşadan millətimizi,

Alçaqlımaq istəmişdilər, ləyaqətimizi."

Bu məqamda xüsusi olaraq qeyd etmək lazımdır ki, Vəqif Əmiraslanın qələmə aldığı "Cənnətin sahiblərinə" poetik essəsi həm bədii, həm də düşüncəli bir yazı nümunəsi olması baxımından şəxsi dünyasının maraqlı detalları qədər oxucusuna fərqli bir şəkildə təqdim edilməsinə imkan verir.

xımdan Vəqif Əmiraslan bir daha diqqəti cəlb etməklə bu kimi amilləri xüsusi olaraq nəzərə almaqla daha dolğun şəkildə təqdim etməyə müvəffəq ola bilər.

Həmçinin qeyd etmək lazımdır ki, Şuşa şəhərinin "səkkiz" rəqəmi ilə bağlılığı barədə danışarkən, bu rəqəmin Şuşa tarixində, mədəniyyətində və rəmzi mənasında müxtəlif maraqlı təzahürləri müşahidə olunur. Bu əlaqə həm simvolik, həm də konkret tarixi faktlara

şəhidlərimiz dinləsin orda. Sənə layiq üslubda, məqbul bir tonda, Sonsuz körpülər salacağam, zəfər tarixindən bəhs edən yolda."

Burada xüsusi olaraq bədii dil və üslub formasına nəzər yetirdikdə qeyd etmək lazımdır ki, "Cənnətin sahiblərinə" poetik essəsində adətən, sadə dilə deyil, bədii ifadələrə, metaforalara, simvollarla eləcə də digər poetik vasitələrə müraciət ediləmə forması